

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Adami Contzen E Societate Iesv, SS. Theol. Doct.
Commentaria In Qvatvor Sancta Iesv Christi Evangelia**

Contzen, Adam

Coloniæ Agrippinæ, M.DC.XXVI

Quæstio 2. An per Creaturas iurare liceat?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82999](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82999)

§. 9. Qui quidem in remiror eos esse in Anabaptistas: am vehementes, cum idem error fuerit Waldensium; dixerunt enim, omne iuramentum Christianum esse illicitum, sine illis distinctionibus, quas vel Patres, vel etiam Calviniani adhibent, vide. Castr. verbo, iuramentum. Sanderum, Prat. alios. at Waldensium eos nomine dignatur. Imo in Iconibus illustrum virore, quas Ioannes Laonius edidit Geneve anno 1580. magni eos laudibus prosequitur. Veteris Ecclesiæ Christianæ, & purioris fidei appellat, testatissimum aut eorum vitam innocentiam, nunc etiam habere insignes Ecclesiæ religionis puritatem, & omnium Christianarum virtutum exemplis. Quomodo igitur Anabaptistæ rixandi libidinem & inscientiam produunt, cum tam sint Waldensibus similes, quos à puritate doctrinæ Beza commendat? Cur igitur in Anabaptistis errorem persequuntur, quem in Waldensibus, ne notandum quidem duxerunt?

Maneat ergo iuramenti religiosus usus, quod Deus sepe vituperavit, & infirmum in cessatum est. De quo autem est sententia D. Basilii in Psalm. 14. Sic itaque in hoc loco contentus abit propheta iuramento quod iustum sit ac rectum. Dominus vero vel occasione ipsam refecat per iuramentum. Qui enim vel recte iurat, forte & non possit interdum falli; qui vero non iurat, periculum vitæ perit. Nominat, qui propheta multis adeo locis iuramentum immutabilem firmamque rei ac propositi cuiuslibet confirmationem, ut est illud: Iuravi & statui custodire iudicia iustitiae tue. Item, Iuravi Dominus & non perirebit eum. Non quod Deum ad testimonium dictorum fidemque dubietati faciendam inducere, sed quod in immutabili ac firmo decreto gratiam promissionis Davidi confirmavit. Sic & hic dictum esse potest, illud. Qui iurat proximo & non decipit, hoc est qui promissa affirmat proximo & non decipit, ut cum Seruatoris dicto conveniat: si sermo vestester est, non non. De eiusmodi rebus dum adstrictus & affirmas, annue; de his vero quæ non ita se habent, & si omnes homines adhortarentur & obsecrarent, nunquam vilo pacto inducaris, ut contra naturæ veritatem affirmes. Non facta est res: negatio sequatur, facta est: consensu firmatur. Citra ullam verborum implicationem ad aliud respiciens ipsam per se veritatem studet exprimere simplici ac nudis assensione. Qui vero affirmanti minime sic crediderit, ipse viderit: damnum sentiet incredulitatis. Turpe enim & omnino stultum, sese ut fide indignum accusare, & ad iuramenti securitatem confugere.

§. 2. Alia ratio est, ut per creaturam iuremus, non ut in illa sistamus, sed ad Deum omnia referamus, creaturæ autem mentio fit, ut ad Deum refertur, & in ea Deus relucet, eiusque scientia, & iustitia. Nec recens illa est distinctio, sed olim re ipsa inter Christianos martyres vitata. Etenim per genium Cæsaris ut iurarent, nullis tormentis adduci poterant, per salutem eius iurare licitum sibi ducebant. Ita Tertull. Apolog. c. 31. Sed & iuramus sicut non per genios Cæsaris, Christiani ita per salutem eorum, quæ est angustior omnibus genis. Ne per salutem scitis genios Dæmonas dicit, & inde diminutiva voce Dæmonas? Nos iudicium Dei sufficimus in Imperatoribus qui genibus illos praefecit. Id in eis esse scimus, quod Deus voluit: id iurabant. eoque & saluum volumus esse quod Deus voluit, & pro magno id iuramento habemus. Ceterum Dæmonas, id est genios adiurare consuevimus, ut illos de hominibus exigamus, non desiderare, ut illis honorem divinitatis conferamus.

Per genios non iurabant; quia dæmoni tribuerent honorem Deo soli debitum. Per salutem iurabant, quia in ea servanda divina misericordia laudabatur. Quamvis hoc iurandi genus multi reges improbarunt, & nunc inulatum. Refert doctissimus Pam. melius in Tertull. hunc locum, legibus Clodouæi, Childebiti, Clorarii sanciri, ut nullus praesumat, per vitam regis, & filiorum eius iurare.

§. 3. Iuramenta quæ per creaturam fiunt vera sunt iuramenta; non quia creaturæ assumuntur ad testificationem veritatis, sed quia oblique, seu indirecte Deus in testem vocatur. Itaque honor qui creaturæ in illa iuratione exhibetur, nec est religiosus, nec honor per creaturam, sed honor per Deum, tendente in Deum principali intentione, quamvis aliquando vere & proprie etiam invocatur honoretur creatura, sed cum honor ille admodum diuersus est ab eo, quo Deus colitur. Si enim quispian ita iuret:

Et cælus, & conscia sidera testor.

Si proprie loquitur, si non per prolopoceiam, cælum alloquitur, idololatria est. Creaturas enim mutas in testimonium vocat. Si vero dicat alia forma: per cælum, & sidera iuro. Impius esse sensus potest, modo explicato; & pius, si Deus in testimonium vocetur cum mentione creaturæ, ut creaturæ nullus honor nisi Dei intuitu tribuatur, itaque eo modo improprie dicitur honorari creatura. Cum tamen iuratur per creaturam rationis compotem, ideoque veri honoris capacem, non est dubium proprie illam honorari, ut cum dicitur:

Per caput hoc iuro, per quod pater ante solebat.

Quis non videt amoris & honoris signum esse, iurationem per caput filii: sic & reges suos honorant, qui per salutem eorum iurant.

Hoc tamen certo statuendum est, cum per creaturam iuratur, si iurandi naturam spectes, eam proprie ad Deum pertinere, creaturam autem iungi, ad explicationem assertionis. Ut cum iurat Alcibiades.

Per caput hoc iuro per quod pater ante solebat.

Nulla meis sine te quaeretur gloria rebus.

Deum, ait, in testem voco tam vere & sincere, quam cupio me saluum esse. Aut Deum testor, tibi apud me præmia reposita fore; ita sim saluus. Si vero per cælum iurat, aut templum. Sensus est; Deum testor hoc ita verum esse, quam verum est cælum esse, templum esse sanctum. Hoc etiam notandum cum per caput, per animam, per salutem suam iurat quispian tacitam execrationem contineri.

1 4

§. 4. Qua-

QVÆSTIO II.

An per creaturas iurare liceat?

§. 1. Disputat quæstionem illam D. Thomas 2. 2. q. 8. art. 6. Atque in hæc verba definit: Et similiter iuramentum principaliter refertur ad ipsum Deum, cuius testimonium inuocat. Secundario autem assumuntur ad maius testimonium aliqua creatura, non secundum se, sed in quantum in eis veritas divina relucet.

Duplici igitur modo iuramentum fieri per creaturas potest. Primo ut creaturæ veluti dii in testimonium conscientie vocentur, atque ita illis numen, seu diuinitas aliqua tribuatur. Et hoc quidem iuramentum omnino idololatricum est, ideo vetitum, ut Chrysostom. homil. 17. Cyrillus lib. 5. in Isa. cap. 65. Pseudohieron. Hilar. can. 4. ita 22. quæst. 1. cap. clem. Verique affirmat Innocentius III. Christum prohibuisse iuramentum per creaturas, non per creatorem, ne per eiusmodi iuramentum transferretur ad creaturam honorificentia creatoris. Hæc pertinet iuramenta per dæmones, & Deos falsos, de quibus Augustin. Epist. 104. Et hæc de re nulla est apud Christianos quæstio.

§. 4. Quapropter errat hoc loco Beza, Piscator, Daniel Tolianus, & alii, qui negant, has formulas fuisse licitas, nec Christum approbasse. Atque hinc nullo modo probari sanctorum inuocationem, vel iurationem per sanctos, cum tamen Bellarminus, & Maldonatus, id probent, ex formulis iurandi. Idem iam ante de Sanctis Caluinus professus erat comm. in hunc locum. Basilius in Psalm. 14. non putat has formas esse vera iuramenta. Sunt autem sermones quidam, iuramentorum quidem figuram habentes, non tamen iuramenta omnino existentes, sed remedia potius persuadendi, ut Ioseph Aegyptium familiarem sibi reddere cupiens, per sanitatem iurauit Pharaoni. Et Apostolus charitatem suam erga Corinthios ostendere volens, ait: Per gloriam vestri quam habeo in Christo Iesu Domino nostro. Non enim euangelica doctrina immorigerus fuit & inobediens is cui concreditum erat Euangelium, sed simplici sermone sub forma iuramenti reddito, gloriationem quam in ipsis habebat, omnium sibi pretiosissimam esse hoc verborum tropo vsus ostendit.

Hac sententia ita vera est, ut non negandum sit, in formulis quas Christus protulit verum esse iuramentum, dicit enim: per caelum iurare eos, & per eum, qui est in caelo. Sed tantum iuramentum quoad suam propriam essentiam in Dei inuocatione consistit, ex creatura vel precatio, vel execratio, vel comparatio sumitur, sine quibus tamen est integrum iuramentum. Piscator in hunc locum partim iuramenta concedit, partim repudiat, ita enim notis in hunc locum suae sententiae dubius, loquitur.

[Quaeritur, an liceat iurare per creaturam. Ratio dubitandi est: quia Christus videtur hoc loco concedere iuramenta per creaturas facta, dummodo non fiant fallaciter aut temere. Haec enim duo, ac praecipue posterius, videtur hoc loco reprehendere: non autem ipsas illas iurandi formulas. Contra autem Lex praecipit, ut per solum Deum iuretur. Etenim praecipit illud de iurando per Deum, Christus interpretatur addita particula Solum, supra 4. vers. 10. Respondet: per solum Deum iurare licet: quia Deus solus inuenerit iurantem animum, & solus potens est ad puniendum fallentem, & denique quia iuramentum est cultus Dei. Quod autem Christus hoc loco non reprehendit illas ipsas iurandi formulas, ex eo non potest inferri quod eas approbet. Attamen sancti videntur iurasse per creaturas: ut Ioseph per vitam Pharaonis Genes. 42. viuit Pharaon. Hanna per vitam Eli. 1. Samuel. 1. viuit anima tua. Dauid per vitam Ionathae, 1. Samuel. 20. viuit Iehoua, & viuit anima tua. Abigail per vitam Davidis, 1. Samuel. 25. viuit Iehoua, & viuit anima tua. Respondet: haec locutiones non sunt proprie iuramenta: sed asseuerationes per collationem rei alicuius certa & manifesta: ut sententia earum sit; ea quae asseuerantur, tam esse certa, quam certo viuit Pharaon, Eli, Ionathas, Dauid. Interim asseueratio illa Iosephi non videtur carere vitio, & quidem gemitio, vno quod illam adhibuit simulat: altero, quod usurpauit formulam Aegyptiorum qua illi nimium tribuerunt Regi, tanquam si immortalis esset. Potro contestationis qua Moyses contra filios Israel contestatus caelum & terram, Deuteronom. 4. versicul. 26. paulum diuersa est ratio. significat enim animas & intelligentiae expertes, tamen quodam modo audire quae ipse coram illis loquatur, ac proinde testes fore in iudicio Dei contra filios Israel, ne possint ad se excusandum praetendere, sibi non esse a quoquam indicatum quid sui esset officii seu quomodo Deus a se coli vellet. Nec tamen Moyses dicendo, Contestor contra vos caelum & terram, iurat per illas creaturas: sed tantum asseuerat, se illis creaturis quasi consciis proposuisse Israelitis euentura mala nisi pa-

ruerint legi Dei. Quare ista exempla Sanctorum nihil inuant Pontificios, qui putant licitum esse iurare per sanctos defunctos: atque etiam id faciunt.]

Ad argumentum non opus est noua responsione; non enim ita per creaturas iuratur, ut veluti consciae cogitationum in testimonium vocentur. Verum Piscatori praestat opponere Magistrum eius Caluinum aliter sentientem, cuius ista sunt.

[Falluntur qui exponunt has iurandi formas a Christo corrigi quasi vitiosas, eo quod per solum Deum iurandum sit. rationes enim quas adducit, magis in contrariam partem inclinant, quod scilicet tunc quoque iuretur per nomen Dei quum caelum & terra nominantur: quia nulla est pars mundi cui Deus non insculpsit gloriae suae notam. Videtur tamen haec sententia non congruere cum legis praeepto, ubi Deus per nomen suum iurare diserte iubet: item cum tot scripturae locis, ubi conueniunt, iniuriam sibi fieri quoties iuratur per creaturas. Respondet corruptela esse idololatriae affinem, quum vel iudicii potestas, vel testimonii probandi autoritas illis deferatur. Spectandus est enim ipse iurandi finis, quod scilicet homines appellant Deum perfidiae ultorem & veritatis praesidem. Hic honor alio transferri nequit, quin violetur eius maiestas. Hac ratione dicit Apostolus non rite iurari nisi per maiorem; & hoc soli Deo esse proprium, ut per seipsum iuret. Ita quisquis olim per Moloch vel per aliud idolum iurabat, tantundem minuebat ex iure Dei, quod alium eius loco substitueret eordum cognitorem & iudicem in animas. Et hodie qui per angelos vel sanctos mortuos iurant, spoliato Deo, inane illis nomen affingunt. Diuersa autem ratio est, quum per caelum & terram iuratur in ipsius opificis intuitu. Neque enim in creaturis subsistit iurandi religio: sed Deus ipse solus aduocatur in testem, productis in medium gloriae eius symbolis. Porro caelum scriptura Dei solum vocat, non quod illic sit inclusus, sed ut discant homines sursum mentes attollere quoties de ipso cogitant, nec quicquam terrenum vel humile de ipso imaginentur. Immo terra, scabellum pedum eius ideo vocatur ut sciamus ipsum ubique diffusum nullis locorum spatiis capi. Hierosolyma sanctitas ex promissione pendebat. Sancta ergo fuit, quod eam Dominus in sedem ad domum suam elegerat sui Imperii. Quum iurant homines per caput suum, vitam suam, quae singulare est Dei donum, tanquam bonae fidei pignus, in medium adducunt.]

Fallitur igitur Piscator, Beza, alique iudice Caluino. Quin & ipse fallitur. Cum ait, Et hodie qui per angelos, vel sanctos mortuos iurant, spoliato Deo inane illis nomen affingunt. Cui facile ex ipso est respondere: Per sanctos enim & angelos non minus iuramus in ipsius opificis, & sanctificatoris intuitu, quam per caelum, quod est domicilium Dei & sanctorum, cum ipsi quia maius sint templum Dei, imo & membra, multoque magis in his diuina maiestas, quam in corporata machina diuinae mundi reuocet. Sunt igitur sancti & angeli diuinae gloriae symbola, effectusque. Quod si quispiam per angelos, sanctosque velut numina, eordum cognitores, & iustitiae vindices iuret: dubio procul cum diuinum honorem creaturae deferat, ab idololatriae criminibus non excusabitur.

§. 5. Hinc manifestum est, creaturam ad Deum referri, seu ut Caluinus loquitur opificis intuitu, & ut in Creatura diuina gloria velut in Symbolo reuocet, maiorem ad Deum honorem posse tribui, quam in se, & natura sua solitarie spectata. Priore enim modo per eam iurare fas est, hoc est, posteriore nefas. Immerito igitur Maldon. & Bellarminus a Daniele Tossano reprehenduntur. Te- mere enim aut falso per caelum non est iurandum; butur.

quia

quia thronus Dei, nec per terram; quia scabellum pedum eius, cuius causa non nisi legitime per ea iuranda est. Nec per caput nostrum, ut illud scilicet deuocamus; quia non est in nostra potestate, sed Dei, non ergo de salute ludendum est, aut de ierationibus malum accersendum.

§. 6. Cum se monem nostrum iubet esse, Est, est, non, non. Et quod amplius est, à malo esse dicit, ex analogia superiorum interpretationum intelligendus est. Repimo quidem quod legimus, *Est, dicitur*, Erasmus verum, est vero, ac si legerit: *Est, dicitur*, quod et am est in Syro *אין הנה* ara th: heue igitur erit. Græca tamen constat inter retinent *Est, dicitur*, ut Chrysostom. etiam, aliter.

Caluinus quidem candorem animi tantum exigi existimat. Quasi dicat, quod affirmandum est, affirmative, quod negandum neg. te. Verum ex superioribus constat, additiones iurationis prohiberi, ne affirmationi adiungant iuramenta sine causa, sine per cœlum, sine per terram. Verat enim *Est, dicitur*, quod superfluum est; hoc enim à malo est, *Est, dicitur* à diabolo.

Quarantem solet cur geminari particulas *Est, dicitur*: Quidam respondent id factum emphaseos causa; male enim ut affirmatiuonem, negationem bis repetant, quam ut iurent.

Al i primam particulam esse in te rogantis, alteram respondeatis hunc in modum. *Sermo vester sit Est*; si interrogas. sit *Est, dicitur*, si respondeas. itaque sic distinguunt. Est? Est. Non? non. Verum nec in Græco, nec in Syro apparet ista distinctio, & nota interrogationis, nec apud Patres. Syrus cum nostro conuenit, nisi quod copulam interponit, ait e. im *אין הנה* In, In, & *Est, dicitur*. Etiam, etiam, & la. a, non, non. Manet igitur sensus, si affirmandum est; dicamus, Est; si negandum, Non, ut sit nuda sine iurando vel affirmatio, vel negatio, ut rei veritas exigit. Non arbitror contineri affirmationis aliquam vehementiam & intensionem h. se præceptis, ut cum dicimus certè, sanè, profecto. Nam Mehercule, Medius Fidius, ex prima origine iurationem idololatriam continent; ab ignorantibus tamen ut aduerbia interdum usurpantur.

Quod vero ad repetitionem attinet, illa omni fere in lingua, cum vehementius negamus, vel affirmamus locum habet. In hebræo exemplum est, 4. Reg. 10. 15. ubi Iehu interroganti ex Ionadab, *Estne anima tua mecum?* respondet ille magno affectu, *אין הנה* Ieha vaiesch est, & est. Verum hoc dubium est: nam *אין הנה* ad Iehu potius referendum, ut faciunt 70. & Chaldaei, sed hoc suo loco explicandum.

§. 7. Quod vero amplius est, *Est, dicitur*, quod redundat, loquitur enim de iuramento non necessario, id à malo est. Variæ interpretationes. 1. à malo alterius non credentis nisi iuranti. 2. à mala consuetudine iurantis. 3. à malo quo concessum Iudæis iurare per creaturas. 4. à malo, quo Iudæi iurabant sine reuerentia & veritate per creaturas. 5. à demone, qui per antinomiam vocatur *neveges* malus. Ille enim iurandi consuetudinem, & periuriam inducit. Atque hæc potestior vera est, & literalis expositio. Syrus habet *אין הנה* Men bischa hu. à malo illud. Est vero bischa ut *neveges* insignitè malus, & in flagitiis exercitatus.

VERSUS 38.

Audistis quia dictum est, Oculum pro oculo, & dentem pro dente.

Ego autem dico vobis non resistere malo: sed si quis te percusserit in dextram maxillam tuam, præbe illi & alteram: & ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. & quicumque te angariauerit mille passus, vade cum illo alia duo. Qui petit à te, da ei; & volenti mutuari à te, ne auertaris.

QUESTIO VI.

An lex talionis sublata sit, & iudicia Christianis prohibita?

§. 1. Quisima semper visa est lex Talionis; nam *Lex talio* & in 12. tabulis habebatur, si membrum meum nup. ex pacto talio esto. Et probat Aristoteles 5. moral. munus. ad Nicomachum. Gellius lib. 22. alique. Deus ea de re legem tulit. Exod. 21. 23. *Sin autem mors eius fuerit subsecuta, reddet animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, aduersionem pro aduersione, vulnus pro vulnere, liuorem pro liuore, &c.*

Et Leviticus 24. 19. *Qui irrogauerit maculam cuiuslibet cinium suorum: sicut fecit, sic fiet ei: fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet: qualem inflixerit maculam, talem sustinere cogetur.*

Et Deut. 19. 19. *Reddent ei sicut fratri suo facere cogitauit, & auferes malum de medio tui: ut audientes ceteri timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere. Non misereberis eius, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges.*

§. 2. Non tamen lex illa perpetua est, nec semper necessaria, imo esse quandoque posset iniusta. Neque Talio non nude sine circumstantiis est accipienda. Primum manifestum est; nam Exod. 21. 26. si seruum Dominus percusserit, oculum, aut dentem excusserit, non peti- tur oculus pro oculo, dens pro dente, sed seruo libertas parata est. Itaque nihil opus est eam in republica seruari, cum iudicialis, & illi populo accommodata fuerit.

Iniusta fuerit in magna personarum inæqualitate. Non enim si quis regi alapam infregerit, ipse quoque alapa recepta defungetur, sed morte multabitur. Nec Semei maledictionem, aut calumnias Dauid verbis, sed gladio punit; nam testamento mortem eius decernit.

Aliæ quoque circumstantiæ requiruntur ut talionis poena sit legitima. Satisfaciendum est enim iniuriam passo, damnumque sarcindum, quod talione non fit semper, sed alia ratione. Si enim Titium Caius excœcauit, non adiunatur paupertas Titii mutua Caj cœcitate, quam ille quidem sustinebit, ut meritis poenas Reipublicæ pendat, Titio tamen alimenta præstabit.

§. 3. Hanc Dei legem Christus non sustulit, est enim

Matthai. 6. 17. + Evangelia. Cuiuslibet cinium suorum: sicut fecit, sic fiet ei: fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet: qualem inflixerit maculam, talem sustinere cogetur.